

Język polski da się lubić

Tego należy unikać

Języka ojczystego uczymy się od pierwszych dni życia i pogłęwiamy tę wiedzę przez kilkanaście lat nauki w szkole. Większość z nas uważa, że mówi po polsku idealnie, okazuje się jednak, że w mowie potocznej zakorzeniło się mnóstwo rażących błędów.

Z czym mamy największy problem? Oto lista najczęściej popełnianych błędów:

1. „W każdym bądź razie”

Takie sformułowanie jest przykładem zbitki dwóch niezależnych fraz. Powinniśmy się zdecydować, czy chcemy użyć w zdaniu wtrącenia „w każdym razie” czy „bądź co bądź”. „W każdym bądź razie” jest niepoprawne.

2. „Ilość” czy „liczba”?

Bardzo często mówimy lub piszemy np. „duża ilość ludzi”.

Zasada jest taka, że słowo „liczba” dotyczy obiektów, które można policzyć, dlatego mówiąc o ludziach, powinniśmy stosować liczbę, nie ilość.

3. „Tylko i wyłącznie”

To bardzo lubiane sformułowanie z punktu widzenia poprawności językowej jest poważnym błędem. Można powiedzieć albo „tylko”, albo „wyłącznie”, gdyż są to synonimy. Stosujemy je razem jako silne podkreślenie, należy jednak pamiętać, że jest to niepoprawne.

4. „Na dzień dzisiejszy”

Choć z pozoru nie widać w tym wyrażeniu nic złego, zgodnie z aktualnymi zasadami poprawnej polszczyzny jest ono błędne. Wynika ono prawdopodobnie z próby zastosowania wyższego stylu w wypowiedzi, choć lepiej powiedzieć

„aktualnie” lub po prostu „dzisiaj” i nie narażać się na wytknięcie błędu.

5. „Podaj tą książkę”

To chyba jeden z najbardziej rażących błędów w języku polskim. „Ta książka”, o którą prosi osoba wypowiadająca powyższe zdanie, może leżeć na wyciągnięciu „tej ręki”. Prosząc o nią, należy jednak powiedzieć „podaj mi tę książkę”, ewentualnie wskazując „podaj mi tę książkę tą ręką”. Problem tkwi w przypadkach! Formy „tę” używamy w odniesieniu do biernika, a „tą” – narzędnika.

Pamiętajmy, że w razie wątpliwości należy skorzystać ze słownika poprawnej polszczyzny lub porady językoznawcy. Z pomocą przyjdzie nam Internet (patrz obok).

Czym jest kultura języka?

Kultura języka to przywiązanie do języka ojczystego, duma z jego tradycji oraz działalność mówiącego nim społeczeństwa mająca na celu jak najlepsze jego opanowanie, bogacenie i doskonalenie środków językowych.

Składniki kultury języka to znajomość słownictwa i gra-

matyki oraz umiejętność posługiwania się językiem odpowiednim do sytuacji komunikacyjnej, którą tworzą: miejsce, czas, cel, temat rozmowy oraz jej uczestnicy.

Kulturze języka służą działania, które mają na celu poszerzenie wiadomości oraz umiejętności językowych.

Podejmują je przede wszystkim: szkoła, autorzy książek i audycji promujących poprawne wypowiedzianie się (np. „Ojczyzna–polszczyzna” prof. Jana Miodka) oraz wszystkie osoby, które dbają o piękno i poprawność języka polskiego.

Nr 1/2014

PORADNIE JĘZYKOWE

Poradnia językowa PWN
<http://poradnia.pwn.pl>

Internetowa Poradnia Językowa
Uniwersytetu Warszawskiego:
<http://ijp.uw.edu.pl>

Telefoniczna i Internetowa Poradnia
Językowa Uniwersytetu
Szczecińskiego:
<http://www.wf.usz.edu.pl>

W tym numerze:

Luknij przez linol, czy kar stoi na stricie 2

Homonim, anagram, metagram 2

Czy wiesz, że...? 2

„Dziecko, co ty mówisz?” - czyli język... 3

Język polski w liczbach 3

Mów poprawnie! 3

Po godzinach... 4

Luknij przez lindo!, czy kar stoi na stricie

Luknij przez lindo!, czy kar stoi na stricie – tego typu żarty słowne często słyszy się jako komentarz parodiujący coraz większą liczbę zapożyczeń w polszczyźnie. Zdanie to wydaje się śmieszne, jednak problem nadużywania zapożyczeń w języku jest poważny.

Wydaje nam się, że zapożyczenia to zmora współczesności. To nieprawda. Język jest tworem żywym. Rozwija się od momentu powstania (w X wieku). Dzieje się tak na skutek uwarunkowań historycznych i kontaktów międzykulturowych. W ciągu wieków zapożyczaliśmy wyrazy z wielu języków – np. w średniowieczu z łaciny, języka czeskiego, niemieckiego, w XVI w. – z włoskiego, w XVIII – z języka francuskiego. Wieki XX i XXI przyniosły modę na j. angielski.

Niektóre wyrazy na stałe weszły do naszego słownika, przystosowały się pod względem pisowni, wymowy i odmiany i ich „obcości” nawet nie zauważamy. To **zapożyczenia całkowicie przyswojone**. Przykładem może być słowo *cegła* (zapożyczenie z języka niemieckiego) lub *fryzjer* (pochodzenie francuskie). Inne wyrazy to **zapożyczenia częściowo przyswojone**. Słowa te są używane powszechnie, ale często nieodmienne (*spaghetti, kakao*) lub odmienne, ale nie zapisywane po polsku (np. *casting*). Trzecią grupę stanowią tzw. **wyrazy-cytaty**, które nie przystosowały się do polskiej pisowni i odmiany oraz wymawiane są w sposób zbliżony do oryginału. Np. *à propos, ad acta, attaché, baby-sitter*.

Czy wszystkie zapożyczenia są potrzebne? Na pewno pożądane i poprawne

są wyrazy wypełniające lukę językową, tzn. nazywające nowe przedmioty i zjawiska (np. *laptop, fitness, hot-dog*), zaś zbędne – słowa, które powielają wyrazy polskie (np. *shop* w znaczeniu *sklep* czy *free-time* jako *czas wolny*). Nadużywanie zapożyczeń lub stosowanie wyrazów, których się nie rozumie, prowadzić może do kompromitacji lub zabawnych sytuacji, jak ta z udziałem pewnej blondynki, która poprosiła w sklepie ze sprzętem telewizyjnym o lotnika:

- „Chyba pilota?” – poprawił ją sprzedawca.

- „Nie wiem” – odpowiedziała dziewczyna – „w sprawach technicznych jestem zupełnym lajkonikiem”.

Homonim, anagram, metagram

Homonim, anagram, metagram to typy zadań szaradziarskich.

homonim – wyraz mający jednakowe brzmienie z innym wyrazem, ale różniący się od niego znaczeniem (np. *bal* – zabawa, *bal* – gruba belka; *kosa* – warkocz, *kosa* – narzędzie do koszenia; *karzę* (karać) – *każę* (kazać). Znaczenie homonimu rozpoznajemy na podst. kontekstu.

anagram – wyraz, wyrażenie, zdanie utworzone przez przestawienie głosek lub

sylab innego wyrazu, wyrażenia, zdania (np. *tak* – *akt, palma* – *lampa*)

metagram – wyraz różniący się od innego wyrazu jedną (pierwszą) literą (np. *trawa* – *barwa*)

Spróbuj rozwiązać:

METAGRAM

„W zoo”

Jak chuda jest ta _____,

można jej policzyć _____.

ANAGRAM

„Harcerzem być”

Na szyi _____

i śpiew na _____.

HOMONIM

„Kucharz”

_____ / _____ garnku zupę z _____,

na patelni mięso smaży.

(Zadania pochodzą z dwutygodnika szaradziarskiego „Rozrywka”).

Czy wiesz, że...?

Czy wiesz, że **21 lutego** obchodzimy Międzynarodowy Dzień Języka Ojczystego?

Święto to zostało ustanowione przez UNESCO 17 XI 1999r. Data ta upamiętnia wydarzenia w Bangladeszu, gdzie w 1952r. 5 studentów zginęło w czasie

demonstracji, w której domagano się nadania językowi bengalskiemu statusu języka urzędowego. Wg UNESCO niemal połowa z 6 tys. języków świata jest zagrożona wyginięciem w ciągu 2-3 pokoleń. Od 1950r. zanikło 250 języków. Dzień Języka Ojczystego ma pomóc w ochronie różnorodności językowej jako dziedzictwa kulturowego.

W Polsce od 2012r. prowadzona jest kampania społeczno-edukacyjna „Ojczysty - dodaj do ulubionych”. Jej celem jest kształtowanie świadomości

językowej Polaków i propagowanie dbałości o poprawność polszczyzny.

W 2013r. ruszyła kampania „Język polski jest ą-ę” podkreślająca wagę używania polskich znaków w komunikacji internetowej i SMS-owej. (Wg badań aż 67% Polaków nie używa polskich znaków przy pisaniu SMS - ów).

„Dziecko, co ty mówisz?” - czyli slang nastolatków

Slang młodzieżowy, slang uczniowski to język środowiskowy młodzieży.

Slang młodzieżowy cechuje duża zmienność czasowa. W każdym dziesięcioleciu młodzież używa specyficznych dla siebie określeń, które następnie zmieniają swoje znaczenie lub zastępowane są przez inne.

Slang młodzieżowy czerpie obecnie głównie z języka angielskiego, dawniej były to języki rosyjski i niemiecki.

Oto kilka przykładów:

A

A może frytki do tego? – coś jeszcze? (z ironią)

B

Biedra – sklep Biedronka
beka – coś śmiesznego

C

chillout – totalne wyluzowanie, brak jakichkolwiek problemów

D

dżolk – żart

F

fajnie masz na chacie – określenia tego używamy do osoby, która zachowuje się dziwacznie, śmiesznie, mówi od rzeczy.

H

hajs – pieniądze

hejter – zazdrosny koleś, który nie potrafi cieszyć się czymś sukcesem, dlatego próbuje wytknąć mu wszystkie możliwe wady

K

kebab – piórnik/plecak wywrócony na lewą stronę

M

myk – czynność sprytna, zaskakująca, budząca podziw

O

ogarniać – rozumieć coś, mieć nad czymś kontrolę

R

rozkminić – myśleć nad czymś intensywnie, próbować coś rozgryźć

S

siara – wstyd

slitasny – bardzo słodki, śliczny

W

wajsy – wagary

Z

Z czego ha? – z czego się śmiejesz?

zaciesz – radość

zamulać – przynudzać

Język polski w liczbach

Liczba liter alfabetu – 32.

Liczba fonemów (fonem – dźwięk, najmniejszy element systemu językowego, nie mający własnego znaczenia, ale pełniący funkcję różnicowania znaczeń wyrazów) – 37.

Najkrótsze wyrazy – jednoliterowe (*a, e, i, o, u, w, z*; w staropolszczyźnie także: *k*).

Przeciętna długość wyrazu – 6 liter.

Minimalny zasób słów (dla cudzoziemców uczących się języka polskiego) – ok. 800 wyrazów.

Zasób słów wystarczający w życiu codziennym – 2-5 tys. wyrazów.

Zasób słów używanych przez przeciętnie wykształconego Polaka – 5-10 tys. (wyrazów rozumianych – kilka razy więcej).

Pisarze o bardzo bogatym słownictwie – 50 tys. wyrazów.

Słownictwo zarejestrowane w podstawowych słownikach języka polskiego: ok. 0,5 mln wyrazów.

Mów poprawnie!

Częstym błędem językowym są tzw. **tautologie (pleonazmy)**, czyli wyrażenia składające się z wyrazów to samo lub prawie to samo znaczących.

źle:

wracać z powrotem
fakt autentyczny
cofać się do tyłu
błędna pomyłka

dobrze:

wracać
fakt
cofać się
pomyłka, błąd

kontynuować dalej
okres czasu
tydzień czasu
spadać w dół
zabić się na śmierć
w miesiącu maju
dwóch bliźniaków
skręcić w bok
akwen wodny
poprawić się na lepsze

kontynuować
okres
tydzień
spadać
zabić się
w maju
bliźniacy
skręcić
akwen
poprawić się

Świadome zastosowanie zestawień tautologicznych w celach ekspresywnych nazywamy w stylistyce **figurą etymologiczną**. Taki środek wzmacnia efekt wypowiedzi, np.:

„Wisła ci śpiewkę śpiewa śpiewną,
przez polską płynąc ziemię.”

(S. Wyspiański)

PO GODZINACH...

REDAKCJA

Kinga Danielczyk, kl. I c
Natalia Ciecierska, kl. II e
Karolina Wijatkowska, kl. II e
Klaudia Próchnicka, kl. II e
Izabela Regulska, kl. II e
Aleksandra Kasprzyk, kl. II g
Dagmara Stachurska, kl. II g

Opieka: Agata Marszał, Marta Płuciennik

Publikacja powstała w ramach
szkolnego Tygodnia Kultury
Języka Polskiego
kwiecień 2014

OGŁOSZENIA DROBNE

Śpiewającemu przy goleniu akompaniuję na grzebieniu.

Znalazłem bułkę do cheesburgera. Proszę o kontakt
znalazcę sera.

Szkocka orkiestra zatrudni człowieka orkiestrę.

Zamienię poczucie humoru na powód do śmiechu.

Szukam końca - początek.

Skóra tygrysa - tanio (bo łysa).

PRZYSŁOWIA I POWIEDZONKA

Sytuacja jest poważna, kiedy władca śmieszy błazna.

Miej serce, ale patrzaj na ręce.

Ostatni będą pierwszymi lepszymi.

Nie pchaj nosa do ula, bo ci spuchnie gębula.

Solo chóru nie przebijesz.

Byłoby niebo w gębie, gdyby tak nie piekło.

HUMOR Z ZESZYTÓW

Suma to nie wynik dodawania, ale msza
rano w niedzielę.

Węglowodan jest to węgiel zamoczony
w wodzie.

Na globusie wyróżniamy południki,
północniki i całe nocniki.

August II był elektronem Saksonii.

Antena jest córką Zeusa.

Mumia to żona faraona.

Na obiad w czwartek Stanisław August
miał zawsze poetów i malarzy, bo bar-
dzo ich lubił.

Na święta kupiliśmy półtora żywego
karpia.

Nogę Kuby toczyła migrena.

ZE SŁOWNIKA WYRAZÓW NIECODZIENNYCH

ARIANIN – solista operowy

BIESIADA – uczta satanistów

BORÓWKA – wiertarka dentystyczna

CZESZKA – fryzjerka

DYKTATOR – producent sklejki

FOTOKOMÓRKA – niewielki zakład
fotograficzny

ŁAMAŃCE JEZYKOWE

Koszt poczt w Tczewie.

Ząb zupa zębowa, dąb zupa dębowa.

Cesarz często czesał cesarzową.

Bezczeszzenie cietrzewia cieszy moje
czcze trzewia.

Na wyrewolwerowanym wzgórzu przy
wyrewolwerowanym rewolwerowcu
leży rewolwer.

Na peronie w Poroninie pchła płaśała po
pianinie. Przytupnęła, podskoczyła
i pianino przewróciła.

Czarny dzieciął z chęcią pień ciął.

Kurkiem kramu kręci kruk, kroplą tranu
brudząc bruk.

Warzy żaba smar, pełen smaru gar,
z wnętrza gara bucha para, z pieca bu-
cha żar.